

595.106492

E 61

Ent.

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 36

1 augustus 1976

No. 8

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, Amsterdam 1004 — Nederland

INHOUD: B. J. LEMPKE, *Cucullia verbasci* (Linnaeus) en *C. scrophulariae* (Denis & Schiffermüller) (Lep., Noctuidae) (p. 113). — D. C. GEIJSKES, Over een zeldzame schietmot, *Ironoquia dubia* (Stephens, 1837), en haar voorkomen in Nederland (Trichoptera, Limnephilidae) (p. 115). — ARNOLDO BORDONI, Studies on the systematics and distribution of the genus *Xantholinus*, X. *Xantholinus* and some related genera of the Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden (Coleoptera: Staphilinidae) (p. 120). — J. T. WIEBES, A new species of *Agaon* from Nigeria, and some additional records (Hymenoptera, Chalcidoidea, Agaonidae) (p. 124). — J. MEIJER, Carabids (Coleoptera: Cicindelidae and Carabidae) and Spiders (Araneida) in the Lauwerszee-area (p. 128). — Literatuur (p. 119: W. N. ELLIS; p. 123: G. L. VAN EYNDHOVEN). — Korte mededelingen (p. 119: Personalia; p. 123: International Union etc.; p. 127: Nieuwe aanwinsten voor de bibliotheek).

Cucullia verbasci (Linnaeus) en *C. scrophulariae* (Denis & Schiffermüller) (Lep., Noctuidae)

door

B. J. LEMPKE

ABSTRACT. — Discussion of the differences between the imagines of *Cucullia verbasci* and *C. scrophulariae*, the only representatives of the "verbasci group" in the Netherlands. *C. lynchnitis* Rambur has never been taken here and according to Boursin (in litt.) it is not to be expected here because of the wet climate. Moreover its sole food plant, *Verbascum lynchnitis* L., is rare here. The differences between these species were already clearly indicated by Boursin (1933, 1934).

De determinatie van *Cucullia verbasci* en *C. scrophulariae* levert voor verzamelaars soms moeilijkheden op, vooral als het gevangen exemplaren betreft, of gekweekte waarvan niet bekend is op welke voedselplant de rups gevonden was. Een genitaalpreparaat geeft ook vaak weinig houvast, omdat de verschillen van de genitaliën klein zijn. Toch is de determinatie van onze twee soorten niet moeilijk, als men maar weet waarop gelet moet worden. Wel moet men er aan denken, dat ze beide sexueel dimorf zijn. Zowel van *C. verbasci* als van *C. scrophulariae* hebben de wijfjes donkerder achtervleugels dan de mannetjes.

C. scrophulariae is onmiddellijk te herkennen aan de lichtere voorvleugels met een scherp afgescheiden donkere band langs de voorrand. Bij het ♂ zijn bovendien ook de achtervleugels lichter. *C. verbasci* heeft een duidelijk donkerder grondkleur, terwijl de donkere band langs de voorrand van de voorvleugels breder is en geleidelijk overgaat in de grondkleur. De achterrand van de achtervleugels is bij *verbasci* duidelijk getand, bij *scrophulariae* licht gegolfd. *C. verbasci* heeft aan de onderkant van de achtervleugels (bij ♂ en ♀ ook vaak aan de bovenkant)

verdonkerde aderen, bij *scrophulariae* zijn de aderen niet of nauwelijks verdonkerd. Vooral door de verschillen in de voorvleugels maakt een serie van *verbasci* een duidelijk donkerder indruk dan *scrophulariae*.

Raadpleegt men nu de afbeeldingen in „Onze Vlinders” in de bewerking van Keer, dan is op pl. 55, fig. 7 (*verbasci*) de donkere vervloeiende voorrandsband goed te zien. Maar fig. 8 (*lychnitis* Rambur) en fig. 9 (*scrophulariae*) zijn net zo getekend! Van de getande achterrand van de achtervleugels, die fig. 7 hebben moet, is niets te zien. Het resultaat is, dat de drie figuren afbeeldingen van één en dezelfde soort lijken, maar die voor geen van drieën goed zijn. Met deze figuren komt dan ook niemand er uit. Veel beter zijn de afbeeldingen op pl. 15 in de oude druk van „South” (1907 enz.), maar dat zijn dan ook foto's. De figuren op pl. 27 van „Seitz” (1909-1914) zijn zeer matig. Bovendien zijn bij *verbasci* ♂ en ♀ met elkaar verwisseld.

Rupsen leveren in Nederland bij het determineren geen enkele moeilijkheid op. Die van *verbasci* leven uitsluitend op *Verbascum* (Toorts), die van *scrophulariae* op *Scrophularia* (Helmkruid). Langohr (1975) vermeldt de vondst van rupsen van *verbasci* op *Inula* (Donderkruid), maar dat is wel een grote uitzondering.

Een enkele maal heeft een verzamelaar gedacht, dat hij hier te lande *C. lychnitis* Rambur gevangen had, maar bij controle bleek dit toch steeds *C. scrophulariae* geweest te zijn. Overigens lijken beide soorten wel veel op elkaar. Maar *lychnitis* heeft wat smallere voorvleugels en niervlek en ronde vlek zijn duidelijk lichter dan de grondkleur en gaan over in de donkere band langs de voorrand. Bij *scrophulariae* is van de vlekken niets te zien of hoogstens een spoor van de niervlek, die dan niet in de band overgaat. Goede determinatietabellen geeft Boursin (1933, 1934). Hij was een expert in het moeilijke genus *Cucullia*. Jaren geleden heb ik met hem over de drie nu genoemde soorten gecorrespondeerd. Hij achtte het voorkomen van *lychnitis* in Nederland hoogst onwaarschijnlijk in verband met het vochtige klimaat. De soort hoort thuis op droge zandige gronden, bij voorkeur aan de randen van dennenbossen. Boursin had de rups nooit anders dan op *Verbascum lychnitis* L. (Melige toorts) gevonden, waarvan alleen de bloemen, nooit de bladeren gegeten worden. En deze toorts is ook al zeldzaam bij ons.

De opgaven van voedselplanten in de literatuur zijn niet altijd betrouwbaar. Zo wordt *Scrophularia* herhaaldelijk vermeld (naast *Verbascum*) als voedselplant van *C. verbasci*, maar ten onrechte. Waarschijnlijk zijn zulke opgaven te wijten aan onjuiste determinaties van de rupsen. Maar als ze eenmaal in de literatuur binnen geslopen zijn, kunnen ze een hardnekkig bestaan leiden!

GECITEERDE LITERATUUR

- Boursin, C., 1933. Beiträge zur Kenntnis der „Noctuidae-Trifidae” X. Neue *Cucullia* und *Atheitis* von Marasch in türksich Nordsyrien, von der Expedition L. Osthelder und E. Pfeiffer. *Mitt. münch. ent. Ges.* 23: 8—26, pl. I—VI. (p. 21).
- , 1934. Contributions à l'étude des Noctuidae-Trifinae. XII. Description de quatre nouvelles *Cucullia*, avec quelques notes sur trois espèces paléarctiques. *Rev. fr. Ent.* 1: 142—153, fig. 1, 2, pl. II.
- Keer, P. M., z. d. D. ter Haar, *Onze Vlinders*, tweede (en derde) druk. 476 pp, 69 fign, VIII + 87 pl. Thieme, Zutphen.
- Langohr, G. R., 1975. Merkwaaardige voedselplant voor *Cucullia verbasci* L. (Lep., Noctuidae). *Ent. Ber., Amst.* 35: 77.
- Seitz, A., 1909-1914. *Gross-Schmetterl. der Erde*, I. Abt. Die Gross-Schmetterl. des Pal. Faunengeb. 3. Die eulenartigen Nachtfalter. III + 511 pp, 75 pl. Stuttgart.
- South, R., [1907]. *The Moths of the British Isles*, vol. 2. VI + 376 pp, 158 pl. London. (Veel herdrukken).